

Література

1. В Украине наименьший пенсионный возраст в мире. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.novayavolna.com/?p=news&id=1753>
2. Возрастной состав населения. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.sf.ukrstat.gov.ua/perepis2.htm>.
3. Головне управління Пенсійного фонду України в Запорізькій області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zpfu.gov.ua/index.php?Lev=pfureform>
4. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів) / за ред. чл.-кор. НАНУ, д-р екон. наук, проф. Е.М. Лібанової. – К. : Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
5. Копенгагенская декларация о социальном развитии. [Электронный ресурс]. – Доступный з http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/copdecl.shtml
6. Литвин В. Комплексна пенсійна реформа – перспективна країна / В. Литвин // Голос України. – 16 лютого 2011 року. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.chairman.rada.gov.ua/chairman7/control/uk/publish/article?jsessionid=8597453DD362A1C9B7B20FC104AAE7BD?art_id=58928&cat_id=49317
7. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
8. Морозова Л. Без реформ добробуту не буде / Л. Морозова // Пенсійний кур'єр. 15 липня 2011 р., № 28 (426). – С. 3. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.pension.kiev.ua/files/pc_n28_15jul2011_ngoryuk.pdf
9. ООН и вопросы старения. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.un.org/russian/esa/social/ageing/>
10. Пенсійне забезпечення: міжнародний досвід. Проект розвитку фінансового сектору. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.pension.kiev.ua/files/pensprovision_international_experience_feb2011_ua.pdf
11. Тігіпко С. Українці отримують у конвертах до 50 млрд. грн. заробітних плат / С. Тігіпко. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.pension.ukrinform.ua/>
12. Харківська область у 2009 році (статистичний щорічник) / за ред. О.С. Никифорова. – Харків : Головне управління статистики у Харківській області, 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Назва з титул. екрану.
13. Холод Н. Почему в Украине нужно повышать пенсионный возраст? Аргументы из международного опыта / Н. Холод // Украинская правда. – Четверг, 30 декабря 2010. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2010/12/30/5731865/>.

Кузьминчук Н.В. Особенности демографической ситуации и пенсионная реформа в Украине

Проведен анализ современных мировых демографических тенденций в сравнении с демографической ситуацией как в Украине, так и в Харьковском регионе. Показано, что экономическая ситуация в Украине является причиной обострения проблемы старения нации и связанной с ней необходимостью увеличения отчислений на содержание людей преклонных лет. Исследование распределения населения по возрасту и по полу доказывают целесообразность проведения пенсионной реформы.

Ключевые слова: демография, демографический кризис, распределение населения по возрасту, распределение населения за статью, пенсионный возраст, дефицит бюджета.

Kuzmynchuk N.V. Features of demographic situation and pension reform in Ukraine

The analysis of modern world demographic tendencies is conducted by comparison to a demographic situation both in Ukraine and in the Kharkiv region. It is shown that an economic situation in Ukraine is reason of intensifying of problem of senescence of nation and necessity of increase of withholdings related to its on maintenance of people years old. Research of distribution of population on age and on sex prove expediency of carrying out pension reform.

Keywords: demography, demographic crisis, distribution of population on age, distribution of population for the sex, retirement age, deficit of budget.

УДК 331.56 Dr Norbert Laurisz¹; dr inż. Robert Lisowski¹; dyrektor Oleh Risnyy²

SPOŁECZNE I GOSPODARCZE SKUTKI WYSTĘPOWANIA BEZROBOCIA

Bezrobocie jest zjawiskiem dotyczącym zarówno każdej gospodarki jak i każdego społeczeństwa. Najczęściej bezrobocie omawiane jest w kontekście ekonomicznych skutków i efektów jego występowania. Jednak również niezwykle istotnym aspektem jest postrzeganie bezrobocia z perspektywy społeczno-ekonomicznej tzn. takiej gdzie równoprawnie i równolegle rozpatruje się negatywne aspekty występowania bezrobocia zarówno z perspektywy gospodarki jak również z perspektywy społeczeństwa.

Słowa kluczowe: bezrobocie, polityka społeczna, wykluczenie społeczne

Wprowadzenie. Zjawisko bezrobocia jest jednym z najpoważniejszych problemów, z jakimi mierzą się wszystkie kraje świata. O złożoności problemu bezrobocia świadczyć może fakt, że pozostawanie bez pracy, niesie ze sobą, nie tylko poważne skutki ekonomiczne, ale i społeczne. Efektem istnienia bezrobocia jest nie tylko, niepełne wykorzystanie zasobu pracy, a co za tym idzie spadek dynamiki PKB, ale również wzrost napięć budżetowych, które są wynikiem wzrostu wydatków na łagodzenie następstw utraty pracy oraz spadku dochodów z tytułu podatków i składek. Społeczne skutki wynikające z istnienia bezrobocia są również złożone jak ekonomiczne, bezrobocie nie tylko prowadzi do czasowej utraty dochodów z pracy, ale również do spadku poziomu zaspokajania potrzeb.

Wpływ bezrobocia na rzeczywistość społeczno-gospodarczą. Wielu badaczy podkreśla pierwszoplanowość społecznych skutków występowania bezrobocia i zalicza je do najtrudniejszych do przezwyciężenia, a także do efektów najbardziej wężących na całości systemu społeczno-gospodarczego danego kraju. Przykładem wpływu, niezauważalnych do tej pory przez wielu ekonomistów, aspektów społecznych na rynek pracy i całą gospodarkę jest zjawisko histerezy bezrobocia. Jak trafnie obrazuje to Bańka "bezrobotny w czasie trwania bezrobocia, wolno zatracza umiejętności społeczne, aż do nabycia zupełnie innego zestawu zachowań, niedostosowanego społecznie, jako wynik negatywnego przystosowania w warunkach aspołecznych. Równolegle ulega procesowi deprywacji osobowości, dlatego najważniejszym zadaniem w rozwiązywaniu problemów bezrobocia jest stworzenie takich warunków, które pomogą najmniej boleśnie wejść z powrotem bezrobotnym w społeczeństwo normatywne, do którego przez brak pracy i środków na życie nie mieli dotąd prawa wstępu" [1].

Bezrobocie jest źródłem deprywacji, które dotyczą osoby pozbawione pracy. Podstawowym czynnikiem deprywacyjnym jest oczywiście brak systematycznych dochodów lub też ich znaczne obniżenie. Jednak, bardzo ważnym elementem jest również, zerwanie pewnego typu więzi międzyludzkich, co prowadzi do alienacji, stanu apatii, ogólnego zniechęcenia, poczucia utraty celu dalszego działania, a nawet celu życia. Konsekwencją bezrobocia jest występowanie zjawiska anhedonii, czyli niezdolności do odczuwania radości i satysfakcji, co przekłada

¹ AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Wydział Zarządzania, Katedra Ekonomii, Finansów i Zarządzania Środowiskiem;

² Lwowski Miastowy Centrum Zatrudnienia

się na całkowitą anihilację bodźców motywacyjnych u osoby dotkniętej bezrobociem [2]. Jak zauważa Szylko-Szkoczny [3], miejsce zajmowane przez jednostkę na rynku pracy decyduje o jej warunkach bytu oraz o pozycji w hierarchii społecznej. Brak pracy, czyli faktyczne wyrugowanie jednostki z rynku pracy, jest równoznaczne z degradacją jej pozycji społecznej, pociąga za sobą również degradację natury ekonomicznej. Wydłużanie się okresu bezrobocia pogłębia te zjawiska, a ponadto je utrwała. Pośród osób długotrwale bezrobotnych dochodzi do kumulacji negatywnych zjawisk społecznych i psychospołecznych, w sposób radykalny rośnie ryzyko wykluczenia społecznego. Kabaj [4] nazywa ten proces atrofią społeczną i tłumaczy go, jako proces zanikania aktywnych postaw społecznych u jednostek, jak dodaje, proces ten w znacznym stopniu ogranicza i utrudnia możliwości aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych.

Obserwując zachowania osób dotkniętych bezrobociem, zdefiniowane zostały 4 fazy/etapy destrukcji, czyli subiektywnej reakcji jednostki na utratę pracy. Faza pierwsza to szok, następnie, okres pseudooptymizmu, pesymizmu, a na koniec fatalizmu [5]. Dwie pierwsze fazy można określić, jako fazy negatywnie odbijające się na psychice osoby tracącej pracę, jednak, co ważne, mogące wywołać skuteczny bodziec do aktywnego poszukiwania pracy. Dwie kolejne fazy, są pozbawione aspektu motywacyjnego, w tych przypadkach nasilają się wszystkie opisywane negatywne postawy i zachowania osoby bezrobotnej, a możliwości aktywizacji takiej osoby radykalnie się obniżają.

Istniejący w literaturze opis tzw. spirali upadku [6] unaocznia przyczyny i etapy destruktywnego wpływu bezrobocia i jego wydłużającego się okresu trwania, na sytuację życiową jednostki. Do grupy konsekwencji bezrobocia, mających najbardziej destruktywny wpływ na sytuację osoby bezrobotnej należą: utrata więzi z dotychczasowymi współpracownikami i dalsza izolacja społeczna, pogorszenie sytuacji materialnej osoby bezrobotnej i jej rodziny, stygmatyzacja osób bezrobotnych i wynikające z tego poczucie niższości. Koniec spirali stanowi długotrwale bezrobocie, ponieważ wszystkie zaprezentowane czynniki i konsekwencje, wpływają na znaczący wzrost barier i utrudnień w powrocie osoby bezrobotnej do zatrudnienia. Obniżenie poziomu zaufania do własnej osoby i swoich możliwości, obniża równocześnie aspiracje osoby bezrobotnej, a w konsekwencji prowadzi do rezygnacji z poszukiwań pracy. Brak środków, wpływa na ograniczenie mobilności przestrzennej, a spadek kondycji intelektualnej i duchowej, połączony z poczuciem wyalienowania i izolacji społecznej, prowadzą do pogarszania się stanu zdrowia i kondycji psychicznej bezrobotnego. Częstym efektem popadania w stan "bez wyjścia", jest ucieczka w nieaktywność zawodową lub pseudobezrobocie. Nieaktywność zawodowa przyjmuje postać, bądź to pozostawiania na utrzymaniu rodziny, bądź to próbę "przejścia na rentę", czy "długotrwałą chorobę". Formą pseudobezrobocia jest pozostawianie w zasobie, jedynie w celu utrzymywania tytułu do pobierania świadczeń społecznych.

W kontekście indywidualnego wymiaru bezrobocia niezwykle istotny staje się wpływ na szanse powrotu na rynek pracy tzw. zjawiska stygmatyzacji osób bezrobotnych. Herzog [7], przeprowadzając badania w Europie Centralnej, zauważył bardzo silne oddziaływanie stygmatyzacji osób bezrobotnych, w sytuacji

wydłużania się okresu przebywania w zasobie bezrobotnych. Nie ma znaczenia, że zasób bezrobotnych długookresowo się powiększa, przez co staje się lepiej rozpoznawalny i łatwiejszy do akceptacji społecznej, stygmatyzacja jest tak silna, że wypycha bezrobotnych długookresowo z grupy "atrakcyjnych bezrobotnych", czyli grupy bezrobotnych, których pracodawca może zatrudnić. Przeprowadzone w latach dziewięćdziesiątych badania nad konsekwencjami bezrobocia długookresowego przez Blancharda i Diamonda [8] jak również Acemoglu [9], wykazują występowanie zdecydowanych preferencji wśród przedsiębiorców do zatrudniania osób krótkotrwale bezrobotnych – pokazuje to negatywny wpływ długości trwania bezrobocia na poziom zatrudnialności osób długotrwale bezrobotnych. Występowanie takiego zjawiska potwierdza również, w badaniach przeprowadzonych w 2003 roku w USA, Allegretto i Stettner [10], obserwując powiększający się od lat sześćdziesiątych stopień i zasięg bezrobocia długookresowego zauważają, że liczba ofert pracy, trafiająca do tej grupy bezrobotnych jest ponad trzykrotnie niższa, niż trafiająca do grupy osób bezrobotnych krótkookresowo.

Efekt stygmatyzacji długookresowych bezrobotnych nierozzerwalnie wiąże się z efektem deprecjacji kapitału ludzkiego. W badaniach przeprowadzonych w Niemczech przez Birk [11], efekt stygmatyzacji i deprecjacji kapitału ludzkiego, został zestawiony ze wzrostem produktywności oraz z postępem technicznym. To zestawianie unaocznia skalę zjawiska i pokazuje, że rozpatrywanie problemu zagadnienia bezrobocia długookresowego z punktu widzenia chwili obecnej jest błędem. Przyczyny braku pracy tych osób tkwią w przeszłości, na chwilę obecną poziom kwalifikacji osób przebywających w bezrobociu dłużej niż 12 miesięcy jest niski, nie tylko z powodu ich systematycznej utarty, ale również z powodu ucieczki do przodu aktualnej technologii wykorzystywanej w pracy. Stąd też, efekt deprecjacji kapitału ludzkiego należy rozpatrywać dwubiegowo, z jednej strony jako naturalny proces utraty kwalifikacji, dotyczący każdej osoby niepracującej, z drugiej strony należy zwracać szczególną uwagę na dynamikę rozwoju technicznego, zmuszającego osoby pracujące do systematycznego poszerzania i unowocześniania swoich kwalifikacji. Stąd też, Birk stawia interesującą tezę, że wzrost produktywności prowadzi do wydłużania się średniego czasu pozostawiania w bezrobociu, a co za tym idzie, do wzrostu efektu stygmatyzacji osób bezrobotnych długookresowo, spowodowany wydłużaniem się okresu pozostawiania bez pracy.

Bardzo ważnym elementem diagnozy skutków bezrobocia jest zwrócenie uwagi nie tylko na sytuację osoby bezrobotnej, ale również na sytuację, w jakiej znalazła się rodzina osoby bezrobotnej z chwilą, gdy ta straciła pracę. Badania przeprowadzone m.in. przez Dziecielską-Machnikowską [12], czy też Bańkę [13], ilustrują zmiany zachodzące w sferze norm kulturowo-obyczajowych, które są ściśle powiązane ze zjawiskiem bezrobocia. Formalizacja związków, czy też zakładanie rodziny, są odsuwane w czasie, właśnie ze względu na perspektywę bezrobocia, badania przeprowadzane wśród studentów i absolwentów wykazały, że dotyczy to około 1/3 badanej populacji.

Analizy skutków bezrobocia skupiają się głównie na stronie dochodowej, podobnie w przypadku gospodarstwa domowego, podstawowym elementem analizy jest sfera dochodowa. Oczywiście jest, że wraz z pojawieniem się bezrobocia

pogarsza się sytuacja materialna rodziny osoby bezrobotnej, co niekiedy prowadzi do niemożności zaspokojenia elementarnych potrzeb członków gospodarstwa. Jak zauważa Klonowicz [14] "Brak regularnych dochodów lub ich znaczące obniżenie musi pociągać za sobą zmianę zadań. Zmiana ta może polegać na przemieszczeniu kolejności planowanych przedsięwzięć, a także na częściowej lub całkowitej rezygnacji z nich. Zmiana może dotyczyć nie tylko samych celów, ale także przemieszczenia w rolach rodzinnych, np. w zakresie realizacji roli głównego żywiciela rodziny. Po przekroczeniu ustalonej granicy czasu osoba bezrobotna traci przysługujący jej z tytułu bezrobocia zasiłek." Sytuacja ta jest warta wspomnienia z co najmniej dwóch powodów, po pierwsze, utrata prawa do zasiłku obniża, już i tak nadwątlone, dochody rodziny osoby bezrobotnej, po drugie osoba bezrobotna zostaje przesunięta z pozycji klienta instytucji zatrudnienia do instytucji pomocy socjalnej. Konkludując, sytuacja ta degradowa osobę bezrobotną na dwóch płaszczyznach, dochodowej i mentalnej – prestiżowej. Niedostatek środków finansowych nie jest, w sposób jednoznaczny, równy popadaniu w ubóstwo, może jednak stanowić i najczęściej stanowi, początek procesu pauperyzacji całego gospodarstwa domowego.

Przetoczone wyniki badań Badania Bańki jak i Klonowicza jednoznacznie pokazują, że bezrobocie jednego z członków rodziny, tworzy w rodzinie atmosferę stresu, co dodatkowo pogłębia poziom frustracji, obniżania poczucia wartości całej rodziny. Bańka podkreśla, że obniżenie kondycji psychicznej bezrobotnego, wcale nie musi przenosić się na całą rodzinę, jednak może być widoczne w innych aspektach życia rodzinnego. Głównie, jak zauważa, może to przełożyć się na stan psychiczny dzieci, co jest widoczne w ich wynikach w nauce. Klonowicz natomiast zwraca uwagę, na konsekwencje czynnika stresu i napięcia emocjonalnego w rodzinie. Jak twierdzi, jest to główny powód kłótni i sporów, które burzą harmonię i prowadzą do atrofii uczuć i więzi rodzinnych. Przedłużające się bezrobocie jest zjawiskiem bardzo inwazyjnym, w aspekcie funkcjonowania rodziny, częste domowe konflikty i pogłębiająca się deprywacja, w sposób negatywny wpływają na stosunki rodzinne, dodatkowym niekorzystnym efektem jest internalizacja patologicznych i często aspołecznych, wzorców przez dzieci osoby bezrobotnej. Stąd też, ogromne obawy wśród specjalistów z zakresu ekonomii społecznej, socjologii rodziny i innych, budzi proces dziedziczenia bezrobocia, czy też bierności zawodowej, a często również społecznej.

Z takim stanem rzeczy, w sposób szczególny, powiązane są bieda i wykluczenie społeczne. Oba te zjawiska wzajemnie się przenikają, choć jak często jest podkreślane, wykluczenie społeczne i bieda, nie są pojęciami tożsamymi, raczej jedno wynika z drugiego, a nawet czasami uznaje się, że są to zjawiska z dwóch różnych płaszczyzn, gdyż bieda jest stanem, a wykluczenie społeczne procesem [15]. Zjawisko biedy jak i proces wykluczenia społecznego stanowią przedmiot zainteresowania autora jedynie w aspekcie ich związku przyczynowego z bezrobociem i bezrobociem długookresowym, z tego powodu na potrzeby tekstu przyjęte zostaną klasyczne definicje biedy i wykluczenia społecznego prezentowane przez m.in. Szarfenberga, Golinowską, Topińską i Tarkowską, czy Frieske [16].

Bieda jest efektem niskich dochodów, bądź, w skrajnych przypadkach, całkowitej ich utraty. Tarkowska [17] opisuje biedę na podstawie głębokości i czasu trwania niedoborów i niedostatków w określonych sferach zaspokajania potrzeb takich jak, zdrowe odżywianie, zdrowie, edukacja, dostęp do kultury, uczestnictwo w życiu społecznym i politycznym. Jak można zauważyć, definicja ta anektuje częściowo obszar wykluczenia społecznego i próbuje tłumaczyć biedę, nie tylko od strony dochodowej, ale również poprzez występujące deprywacje. W innym aspekcie zjawiska biedy odnajduje jej istotę Golinowska [18], "dramatyzm współczesnej biedy niekoniecznie musi polegać na tym, że zagraża ona zdrowiu czy życiu (choć i takie przypadki się zdarzają), lecz także na niebezpieczeństwie utrwalenia się niedostatku i towarzyszących mu negatywnych zjawisk, na odtwarzaniu się w następnych pokoleniach mechanizmów wyrzucających słabsze ekonomicznie i społecznie jednostki i rodziny na margines życia zbiorowego." Golinowska podkreśla występowanie długofalowych konsekwencji biedy, bardzo często przedrażających się w zjawisko międzygeneracyjne – dziedziczenie biedy. Zjawisko to jest w sposób ścisły połączone z przedłużającym się okresem trwania bezrobocia i jego oddziaływaniem na jednostkę i rodzinę. Patologizacja postaw wynikających z przebywania w bezrobociu, a związana z pogłębiającymi się problemami natury dochodowej, przekłada się na swoisty wzorec kulturowy, którego internalizacja wśród osób bliskich następuje bardzo szybko. Bezrobocie i bieda są podstawowymi czynnikami wykluczającymi z życia społecznego i prowadzącymi do marginalizacji jednostek i ich rodzin. Tezę tę potwierdza Szarfenberg [19], wspierając się na wielu światowych badaniach empirycznych oraz m.in. na Narodowej Strategii Integracji Społecznej, klasyfikuje podstawowe czynniki ryzyka wykluczenia społecznego, na miejscu pierwszym umieszczając przedłużające się bezrobocie, a dopiero na dalszych miejscach, niedostatki dochodowe i biedę.

W swoich badaniach przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii, Niemczech i Finlandii, Kosonen i Moiso [20] wykazali, ścisły związek pomiędzy przebywaniem w bezrobociu długookresowym i równoczesną przynależnością do grupy najbiedniejszych. Poziom dochodów kwalifikował jedynie nieliczne osoby, z zasobu bezrobotnych długookresowych, powyżej najniższego decyla dochodów, czyli do grupy osób o najniższych dochodach w populacji aktywnych zawodowo. Zatem, można przyjąć za prawdziwy sylogizm, że przedłużające się bezrobocie, poprzez niedobory dochodowe, generuje biedę, natomiast wspólne oddziaływanie biedy i bezrobocia prowadzi do wykluczenia społecznego. W podobny sposób Tarkowska [21] prezentuje proces degradacji cywilizacyjnej, "rozpoczynającej się od obniżenia dochodów rodziny, ten zespół czynników, wyłączający ich z uczestnictwa w życiu ekonomicznym sprawia, że ich bieda bywa długoterminowa, nieraz permanentna lub nawet międzygeneracyjna. Ta właśnie kategoria trwale biednych i wykluczonych stwarza niebezpieczeństwo wyłonienia się polskiej odmiany underclass, ludzi trwale zmarginalizowanych." Jak słusznie zauważa proces ten jest szczególnie groźny dla dzieci, które z jednej strony najbardziej dotyka, z drugiej strony, które są najbardziej podatne na powielanie postaw rodziców oraz internalizację norm i zasad, którymi rodzice się kierują.

Podsumowanie. Bezrobocie jest zjawiskiem, które oddziałuje na wiele aspektów życia społecznego i indywidualnego osób, które bezrobociem w sposób bezpośredni zostały dotknięte, jak również tych, które mają z nim związek jedynie pośredni. Negatywne skutki występowania tego zjawiska, ponieważ jedynie o takim oddziaływaniu można mówić w przypadku bezrobocia innego niż frykcyjne, są widoczne zarówno na płaszczyźnie mikro (mikroekonomicznej i mikrospołecznej) jak również na poziomie makro. Analizując problem bezrobocia w ujęciu stricte ekonomicznym na wyższym poziomie agregacji problem powiększania się luki zatrudnienia (różnicy pomiędzy produkcją potencjalną a faktyczną) w dłuższym okresie nie wydaje się problemem zasadniczym, jednak rozpatrywanie skutków tego zjawiska na poziomie mikro w sposób zdecydowany pokazuje zarówno skalę jak i trwałość problemu. Prezentacja aspektów pozaekonomicznych zjawiska ekonomicznego pokazuje, że niemożliwa jest analiza bezrobocia jedynie na płaszczyźnie ekonomicznej i to nie tylko w kontekście skutków społecznych, ale również wpływu społecznych skutków bezrobocia na ekonomię i gospodarkę. Głębokość procesów wykluczających, deprecjacji kapitału ludzkiego, patologizacji życia rodzinnego i społecznego, dziedziczenia negatywnych podstaw przez następne pokolenia, staje się zjawiskiem trwałym, przeciw któremu stosowanie klasycznych instrumentów aktywizacyjnych nie przynosi rezultatów. Warto również wspomnieć, że próby likwidacji bezrobocia jedynie metodami rynkowymi są w większości przypadków działaniami przeciwnymi.

Dopiero poznanie wieloaspektowości i wielowymiarowości skutków tego powszechnego zjawiska pozwala na zrozumienie na jak wielu frontach konieczna jest walka z bezrobociem. Innymi słowy bezrobocia nie można rozpatrywać jedynie jako zjawiska ekonomicznego lub społecznego, ponieważ poważne skutki tego zjawiska są dostrzegalne od poziomu jednostkowego, aż do ogólnokrajowego i to na wszystkich płaszczyznach życia – nie tylko w kontekście gospodarczym.

Literatura

1. Bańka A., 1992, Bezrobocie Podręcznik Pomocy Psychologicznej. Wyd. PRINT-B, Poznań. – S. 29.
2. Poznań Klonowicz T., 2001, Stres bezrobocia, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN SWPS, Warszawa.
3. Szyłko-Skoczny M., 2005, Wpływ bezrobocia na warunki bytu ludności i zmiany w strukturze społecznej, Instytut Polityki Społecznej WDiNP UW.
4. Kabaj M., 2004, Strategie i programy przeciwdziałania bezrobociu w Unii Europejskiej i w Polsce, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa. – S. 171.
5. Hakalla A., 2006, Bezrobocie a jakość życia jednostki, Zakład Ekonomiki Przedsiębiorstwa, Uniwersytet Rzeszowski.
6. m.in. Hakalla A., 2006, op. cit., Kabaj M., 2004, op. cit.
7. Herzog H.W., 1999, Are redundant workers stigmatized in transition labor markets? Long-term unemployment in Central Europe, Luxembourg Employment Study, Working Paper Series, Working Paper. – No. 17, Luxembourg.
8. Blanchard, O., Diamond P., 1994 Ranking, Unemployment Duration and Wages, Review of Economic Studies 61.
9. Acemoglu D., 1995. Public Policy in a Model of Long-Term Unemployment, Economica, London School of Economics and Political Science. – Vol. 62(246). – Pag. 161-78, May.
10. Allegretto S., Stettner A., 2004, Long-term joblessness continues to plague the unemployed, Economic Policy Institute & National Employment Law Project, Issue Brief. – No. 198, Washington, D.C.

11. Birk A., 2002, Long-Term Unemployment, Technical Progress and Capital Mobility in an Open Growth-Matching Model, Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA), Hamburg Institute of International Economics, DISCUSSION PAPER 171, Hamburg.
12. Dziecielska-Machnikowska S., 1994, Co myślą łódzcy bezrobotni?, Instytut Socjologii UŁ, Łódź.
13. Bańka A., 2004 op. cit.
14. Klonowicz 2001, op. cit. – S. 12.
15. Szarfenberg R., 2006, Marginalizacja i wykluczenie społeczne. Definicje i ujęcia syntetyczne, Uniwersytet Warszawski, Instytut Polityki Społecznej. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.ips.uw.edu.pl/rszarf>.
16. Szarfenberg R., 2006, op. cit., Frieske K.W., 2004, Utopie Inkluzji, sukcesy i porażki programów reintegracji socjalnej, IPiSS, Warszawa, Golinowska S., Tarkowska E., Topińska I., 2005, Ubóstwo i wykluczenie społeczne // Badania – Metody – Wyniki, IPiSS, Warszawa.
17. Tarkowska E., 2000, Dziedziczenie biedy, Instytut Lecha Wałęsy, Kronika. – Zeszyt 5, Warszawa.
18. Golinowska S., 2000, Bieda w świecie, w Europie i w Polsce, Miary i tendencje, Instytut Lecha Wałęsy, Kronika. – Zeszyt 5, Warszawa. – S. 8.
19. Szarfenberg R., 2005, Wykluczenie skąd się bierze, Uniwersytet Warszawski, Instytut Polityki Społecznej. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.ips.uw.edu.pl/rszarf>.
20. Kosonen P., Moiso P., 1999, Comparing Long-Term Unemployment, Secondary Labour Markets and Household Incomes, Maxwell School of Citizenship and Public Affairs Syracuse University Syracuse, Working Paper. – No. 217, New York.
21. Tarkowska 2000, op. cit.

Лауриш Н., Лісовські Р., Рісний О.П. Соціально-економічні ефекти безробіття

Безробіття – це явище, що беззаперечно має вплив як на кожну економіку, так і на кожне окреме суспільство. Найчастіше безробіття досліджують у контексті економічних наслідків та ефектів його впливу. Однак надалі незвиклим, проте істотним, є дослідження безробіття зі соціально-економічної перспективи, де паралельно та рівнозначно розглядають негативні наслідки впливу безробіття як з позиції економіки, так і з позиції суспільства.

Ключові слова: безробіття, соціальна політика, соціальна ізоляція.

Laurisz Norbert, Lisowski Robert, Risnyy O.P. Social and economical effects of unemployment

Unemployment is a phenomenon affecting the economy and every society. Unemployment is most discussed in the context of the economic impact and effects of its occurrence. But also a very important aspect is the perception of unemployment from the social-economic perspective, where the parallel and equally the negative aspects of the incidence of unemployment are considering, both from the perspective of the economy as well as from the perspective of society.

Keywords: unemployment, social policy, social exclusion.